

ԱՊԱԳԱ ՌԻՍՈՒՑՅԻ ԱՆՁԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԵՎ
ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ
ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Մտնելով 21-րդ դար ականատես ենք լինում կյանքի բոլոր բնագավառներում տեղի ունեցող փոփոխություններին, որոնց շարքում իր առանձնահատուկ տեղն է զբաղեցնում ազգային դպրոցի վերակառուցման հարցը որտեղ գլխավոր գործող անձն ուսուցիչն է իր անձնային և մասնագիտական որակներով, իր պատասխանատվությամբ, ուսումնադաստիարակչական գործընթացի նկատմամբ ինքնուրույն մոտեցումներով ու լուծումներով: Այսօր մեր կրթական համակարգում դեռ լուծված չեն բազմաթիվ հարցեր ու խնդիրներ, ուստի առումով կարևորվում է ապագա ուսուցչի անձի կառավարման և ինքնակառավարման ձևավորման մանկավարժական պայմանները ԲՈՒՅ-ում:

Ապագա ուսուցչի ուսումնա-ինացական գործունեության կառավարման գործընթացը կազմակերպելիս կարևոր է հիշել, որ դասախոսների գլխավոր խնդիրը պետք է լինի նրանց անձի սուբյեկտիվային որակների ձևավորումը: Անձի վերափոխումն իր գործունեության սուբյեկտի նշանակում է նրա ինքնակազմակերպման և ինքնակարգավորման ընդունակությունների զարգացում: Նշված ընդունակություններն իրենց հերթին կարևոր տեղ են գրավում անձնային որակների ստորակարգություններում՝ հանդիսանալով ցանկացած գործունեության հաջող կառավարման հիմք: Առավել ևս, հասարակության անցումային շրջանի վերակառուցման ու բարեփոխման ներկա գործընթացն անհրաժեշտաբար պահանջում է, որպեսզի առաջին հերթին աղեկվատ վերափոխումների ենթարկվի կրթադաստիարակչական համակարգը թե՛ ձևով, թե՛ բովանդակությամբ, թե՛ գործունեության ոճով, մեթոդներով և թե՛ կառավարման և ինքնակառավարման մեխանիզմներով: Նորովի իմաստավորումը հանդես է գալիս որպես մանկավարժական գործունեության անհատականորոշող մոդելի վճռորոշ պայման, այդ առումով նախ փոքր ինչ կանգ առնենք կառավարումը, իբրև մանկավարժական գործունեության կազմակերպման հարց:

Ասենք, որ այդպիսինը նոր չէ: Այն գիտության մեջ առաջացավ 19-րդ դարի վերջին և 20-րդ դարի սահմանագծում: Կառավարման հարցը առանձնահատուկ հրատապություն ստացավ կիբեռնետիկայի և ուսումնական գործընթացի ծրագրավորված կառավարման տեսության զարգացման հետ: Կառավարման հիմնահարցին անդրադարձել են շատ գիտնական-հոգեբաններ

Վիգոտսկին, Ռուբինշտեյնը, Լեոնտևը, Գալպերինը, Տալիգինան, Մենչինսկայան, Կոստյուկը և ուրիշներ:

Կառավարման գաղափարին կարելի է հանդիպել դեռևս Դերբարտի և նրա հետնորդների աշխատություններում: Դերբարտի նշանավոր հետնորդ Ցիլերը կառավարումը դիտարկեց որպես մանկավարժական աշխատանքի հատուկ բնագավառ, որը կոչված է կարգավորելու մանկան գործունեությունը և սահմանափակելու նրա վնասարար և ոչ օգտակար տեսակները: Կառավարման հիմնահարցի տարբեր տեսանկյուններին անդրադարձել են Բլոնսկին, Շացկին, Եդիլյանը և ուրիշներ:

Մանկավարժական գործընթացի կառավարման մեթոդային հարցերը հատուկ և համալիր հետազոտության առարկա դարձան մեր դարի 60-70-ական թվականներին դիդակտիկներ Եսիպովի, Դանիլովի, Օգորոդնիկովի, Սկատկինի կողմից: Նրանք իրենց աշխատություններում արծարծեցին դպրոցականների ուսումնառական գործունեության կառավարման հարցը:

Դաստիարակության գործընթացի կառավարման հարցերը քննարկվեցին Բաբանսկու, Կուրակինի, Նովիկովայի, Վինոգրադովի, Մովսիսյանի և ուրիշների հետազոտություններում: Շատ նյութեր հրատարակվեցին դպրոցի, աշակերտական կոլեկտիվի և աշակերտների հաղորդակցման կառավարման վեբերյալ Վասիլև, Կոնդակով, Կոննիկովա, Նովիկովա և ուրիշներ: Իսկ հոգեբանների վյուրցբուրգյան դպրոցի ներկայացուցիչները հիմնական ուշադրությունը դարձրին մտածողությանը, այսինքն կառավարել մտածողության գործունեությունը նշանակում է կառավարել ինչ-որ խորհրդավոր գործընթացի նկատմամբ հարաբերության ըմբռնման գործընթաց: Մտածողության կառավարման հարցերը պաշտպանվեցին հետազոտող հոգեբանների հայեցակետերում: Նշենք, որ նրանց մոտ նկատվում է մեծ զգուշավորություն, երբ խոսքը վերաբերում է կառավարման և ինքնակառավարման մանկավարժական գործընթացների պայմաններին, այսինքն վերը նշված և չնշված շատ տեսություններում խոսքը վերաբերում է մտածողությանը, սակայն ըստ էության չի քննարկվում կառավարման և ինքնակառավարման հարցերը: Ուստի կարելի է հավաստել, որ կառավարումը և ինքնակառավարումը որպես գիտություն, և հատկապես, որպես սոցիալական հոգեբանության ինքնուրույն բնագավառ, գտնվում է իր ստեղծման ու ծնավորման սկզբնափուլում (*Ռ.Ջ. Աղաբեկյան*): Եթե կառավարման սոցիալական, տնտեսական և իրավական բովանդակությունն ու մեխանիզմները ժողտնտեսության մեջ ինչ-որ մակարդակով մշակված ու գործունե են, ապա մանկավարժական գիտության (անձի, խմբի, կոլեկտիվի, հասարակության) կառավարման մեջ մանկավարժահոգեբանական բովանդակությունն ու օրինաչափությունները դեռևս ոչ միայն շատ քիչ

ուսումնասիրված, այլևս այդ երևույթները դեռևս մանկավարժորեն ընկալված ու իմաստավորված չեն: Այդ է վկայում այն փաստը, որ կառավարումը և ինքնակառավարումը հաճախ նույնացվում է ղեկավարման հետ:

Մեր նպատակն է բացահայտել ապագա ուսուցչի անձի կառավարման ձևավորման մանկավարժական պայմանները համալսարանական, կրթության պայմաններում, այսինքն ուսանողների ուսումնա-իմացական գործունեության կառավարման և ինքնակառավարման գործընթացում, իմանալով, որ կառավարումը տարբեր (կենսաբանական, սոցիալական, տեխնիկական և այլն) գոյություն ունեցող կազմակերպված համակարգերի բաղադրամասը կամ գործառույթն է, որը ապահովում է նրանց որոշակի կառուցվածքը, գործունեության ռեժիմի պահպանումը, ծրագրի, գործունեության նպատակի իրականացումը:

Այսպիսով, ապագա ուսուցչի անձի սուբյեկտային դիրքորոշման ձևավորման մեր հետազոտության առաջադիր հիմնահարցի լուծման բարդություն անհրաժեշտ ենք համարում սահմանել ուսանողների ինքնակառավարման ակտիվության ակտորոշման վրա, որի հիմքը կազմում են երեք բաղադրիչներ (ինտելեկտ, կամք, հույզեր) և ապահովվի դրանց աստիճանական դուրս բերումը ինքնակառավարման զարգացման մակարդակ, դրանով իսկ նաև անձի զարգացման ավելի բարձր մակարդակ: Եվ այսպես, կարևորում ենք ենթադրել, որ ուսանողների ուսումնա-իմացական գործունեության արդյունավետ ղեկավարման կարելի է հասնել այն դեպքում, որ եթե կառավարման մերգործությունների համակարգը կառուցվի ինքնակառավարման զարգացման առանձնահատկությունների հաշվառմամբ: Միայն այս դեպքում կլուծվի ուսուցման հիմնական խնդիրը ուսանողի վերածվելը իր կենսագործունեության և գործունեության տարբեր տեսակների ակտիվ սուբյեկտի:

Այս դեպքում հատուկ նշանակություն է ստանում անհատական-շերտավորված մոտեցումն ուսանողի անձին, որի նպատակը կառավարչական մերգործությունների ստրատեգիայի և աստիճանի սահմանումն է ինքնակառավարման զարգացման տարբեր մակարդակների (բարձր, միջին, ցածր) վրա: Մեր ուսումնասիրման կարևորագույն նպատակը այն մանկավարժական պայմանների որոնումն ու հայտնաբերումն է, որոնք թույլ կտան ձևավորել ուսումնական և պրոֆեսիոնալ գործունեության ակտիվ սուբյեկտին: Ինչպես արդեն նշել ենք, այդ պայմաններից գլխավորը մենք տեսնում ենք ուսուցման այնպիսի կազմակերպումը, նրա հուզականային ոլորտի, ինքնակարգավորման և ինքնակազմակերպման որակների զարգացմանը, այլ կերպ ասած բուհական ուսումնադաստիարակչական աշխատանքի հիմքում դրվի անձնակողմնորոշիչ, անձնագարգացնող սկզբունքը: Իր հերթին, նշված որակների զարգացման բարձր մակարդակի առկայությունը թույլ կտա ուսանողին իր գործունեության,

այդ թվում ուսումնական գործունեության իրական սուբյեկտի վերածման մասին: Իսկ ինչպես հայտնի է ակտիվ ուսուցման մեթոդներից մեկը, որի կիրառման դեպքում ուսանողը ծեռք է բերում սուբյեկտի այնպիսի դիրքորոշում, որը թույլ է տալիս նրան կառավարելու իր գործունեությունը մենք առաջարկում ենք գործարար մանկավարժական խաղեր: Ակտիվ ուսուցման այս մեթոդի իրացման ընթացքում կլուծվի ոչ միայն սոսկ դիդակտիկական խնդիրներ, այլև առավելագույն չափով կգարգացնի անձի սուբյեկտային բնութագիրը:

Մանկավարժական գործարար խաղերի համակարգի հետ միաժամանակ մեր առաջադիր խնդրի լուծմանը մեծապես կնպաստի մի շարք ուսումնական առարկաների (պրոֆիլային) գծով անհատական-շեռտավորված առաջադրանքների համակարգի ստեղծումը և կիրառումը: Մեր կարծիքով, ուսուցման նման մեթոդների կիրառումը մանկավարժ-դասախոսների կողմից հնարավորություն կտա առավել արդյունավետությամբ լուծել ուսանողների ինքնակառավարման ձևավորման ու զարգացման, նրանց, որպես ուսումնադաստիարակչական ու գործունեության այլ տեսակների սուբյեկտների լինելիության գործընթացը:

Այսպիսով, որքան միասնական ու նպատակամետ լինեն դասախոսների և ուսանողների ուսուցողական, ուսումնառական գործողությունները, մանկավարժական կառավարման ու ուսանողների ինքնակառավարման գործընթացները, այնքան բարձր կլինեն մանկավարժական ողջ գործընթացի արդյունքները ԲՈՒՅ-ում:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Ա.Ա. Ղուկասյան, Լ.Թ. Ասատրյան, Ս.Ս. Կարապետյան – Մանկավարժական բուհի կառավարման տեխնոլոգիան և զարգացման միտումները: Երևան, «Մանկավարժ», 2005թ.:
2. Վ. Եղիզարյան – Կառավարում, սոցիալ-հոգեբանական ասպեկտ: Երևան, «Դար», 2004թ.:
3. Վ. Եղիզարյան – Կառավարման և ինքնակառավարման տեխնոլոգիաներ: Երևան, 2006թ.:
4. Վ. Եղիզարյան – Կառավարման և ինքնակառավարման տեխնոլոգիաներ: Երևան, 2005թ.:
5. Ա. Բալայան – Մանկավարժական վարպետության հիմունքներ: Երևան, 1988թ.:
6. Օ.Ս. Աբդուլինա – Ուսուցչի համամանկավարժական պատրաստումը բարձրագույն մանկավարժական կրթության համակարգում, Մ., 1990թ.:
7. Վ.Ա. Սլաստին – Ուսուցչի անձի ձևավորումը պրոֆեսիոնալ պատրաստման գործընթացում, Մ., 1990թ.: